

QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI

ILMIY-ELEKTRON JURNALI
9-SON

KOKAND UNIVERSITY | **2023**
HERALD | **VOLUME №9**

**QO‘QON
UNIVERSITETI
XABARNOMASI
9-SON**

**KOKAND
UNIVERSITY
HERALD
VOLUME 9**

**ВЕСТНИК
КОКАНДСКОГО
УНИВЕРСИТЕТ
ВЫПУСК 9**

9/2023

QO'QON UNIVERSITETI

XABARNOMASI

Ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

G.E.Zaxidov

Bosh muharrir:

Sh.R.Ruziyev

Tahrir kengashi mas'ul kotibi:

A.A.Yusupov

Sahifalovchi muharrir:

T.M.Umarov

Texnik muharrir:

D.Z.Solidjonov

Tahririyat hay'ati:

1. I.f.d., prof., S. G'ulomov (O'z.R. Fanlar Akademiyasi)
2. DSc., prof., Sh. I. Mustafakulov
3. DSc., Mark Rozenbaum (AQSH)
4. PhD., I. Bobojonov (IAMO, Germaniya)
5. PhD., N. Djanibekov (IAMO, Germaniya)
6. PhD., K. Akramov (IFPRI, AQSH)
7. PhD., N. Yusupov (Woosong University, J.Koreya)
8. DSc., D. Xosilova (University of Wyoming, AQSH)
9. I.f.d., prof., B. Salimov (TDIU)
10. I.f.d., prof., K. Axmedjanov (KIUT)
11. I.f.d., prof., N. Maxmudov (TDIU)
12. PhD., Sh. Aktamov (Singapur universiteti)
13. I.f.d., prof., U. Gafurov (TDIU)
14. I.f.d., prof., X. Qurbonov (TDIU)
15. F.f.n., dotsent D. Xodjayeva (QDPI)
16. I.f.n., dotsent, N. Urmonov (TDIU)
17. F.f.d., prof., Sh. Shaxobidinova (ADU)
18. F.f.d., prof., M. Umarxodjayev (ADU)
19. I.f.n., dotsent, J. Qambarov (FarPI)
20. PhD, dotsent, D. Rustamov (ADU)
21. I.f.n., dotsent, A. Islamov (Qo'qon universiteti)
22. PhD., M.Najmiddinov (Qo'qon universiteti)

Tahririyat manzili:

150100, Farg'ona viloyati, Qo'qon shahri, Turkiston
ko'chasi, 28 a-uy, 1-xonadon

Qo'qon universiteti xabarnomasi

("Вестник Кокандского университета – Kokand University Herald") ilmiy-elektron jurnali Qo'qon universiteti Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2020-yil 10- oktabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №1138 raqami bilan ro'yxatidan o'tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O'zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-1695 ISSN-raqami olingan.

© "Kokand University" – 2023

Mundarija:/Outline:

Iqtisodiyot / Economy			
1.	Sh.Ruziyev	O'zbekistonda smart turizmni zamonaviy prinsiplari asosida rivojlantirish va bunda xorij tajribasidan foydalanish	3-6
2.	Kh.Sabirov A.Akbarova	Strategy for the development of free economic zones in Uzbekistan	7-10
3.	K.Светлана O.Арзикулов Г.Атамуратова	Методы управления кредитным портфелем коммерческих банков	11-16
4.	J.Bobanazarova L.Zulfikarova	Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida yoshlarning kasbiy layoqatlarini shakllantirish	17-20
5.	K.Kurpayanidi	Institutional aspects and risks in the digital economy: ways to reduce uncertainty for economic agents	21-25
6.	A.Abduvoxidov X.Nazarov	Qishloq xo'jaligi tarmog'ini zamonaviy axborot texnologiyalari orqali raqamlashtirish va innovatsiyalarni jadallashtirish istiqbollari	26-30
7.	Sh.Rasulova	Oziq-ovqat sanoat korxonalarini faoliyatini boshqarish hamda korxonalar iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	31-34
8.	Kh.Sabirov A.Akbarova	Influence of the volume of industrial production in Uzbekistan on the import trend	35-40
9.	M.Turg'unov	Raqamli iqtisodiyot sharoitida oziq-ovqat sanoati korxonalarini faoliyatida zamonaviy boshqaruv istiqbollari	41-45
10.	K.Svetlana U.Gulmira	Tadbirkorlik faoliyatida motivatsiya modellarining xorijiy davlatlar tajribalarining ahamiyati	46-49
11.	Г.Хусанова	Худудлар саноатини комплекс-инновацион ривожлантириш модели (Наманган вилояти мисолида)	50-52
12.	T.Boburjon J.Mamasoliyev	Mamlakat yalpi ichki mahsulotiga soliq turlarining ta'siri	53-60
13.	A.Abdusamadov	A comprehensive analysis of the impact of globalization on auditing standards	61-63
14.	K.E. Grishin Y.Djabbarova	Features of printing production in modern conditions	64-67
15.	X.Gafurov S.Abdulhamidov	Mamlakat yalpi ichki mahsulotini rivojlantirishda kichik biznesni o'rni va duch kelishi mumkin bo'lgan muammolar tahlili	68-71
16.	A.Abdusamadov D.Xo'jamurodov	Moliyaviy texnologiyalar tarixi va rivojlanishi: O'zbekiston misolida	72-74
17.	D.To'xtamurodov	Erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirishni boshqarishning samaradorligi	75-78
18.	Н.Мукумова	Состояние, тенденции и особенности развития рынка услуг высшего образования в Узбекистане	79-84
19.	J.Turg'unov	Mamlakatimizda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari	85-87
20.	U.Mamadaliyev	Specific characteristics of tour operator activity management	88-90
21.	M.Усмонов	Актуальные вопросы достижения точки безубыточности на предприятиях	91-94
22.	Kh.Gafurov	Unraveling complexity: assessing the impact of real effective exchange rate on Uzbekistan's trade dynamics	95-98
23.	L.Yoqubov	Iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlari tahlili	99-101
24.	Z.Umarova	Iqtisodiy islohotlar sharoitida korxonalarni boshqarish	102-105
25.	O.Umarov Yo.Murodova	Sayyohlar uchun yovvoyi tabiat farovonligini oshirishda marketingdan foydalanish	106-108
26.	Sh.Saloxitdinov	Mehnat bozoriga oliy ta'lim muassasalari tomonidan bitiruvchilarni tayyorlashni tartibga solishning institutsional asoslari	109-112
27.	Sh.Rasulov	Mehnat resurslarining iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha bandligining joriy holati tahlili	113-116
28.	G.Melibayeva	An overview of the function of human resource management in employee performance and motivation	117-121
29.	M.Gulomkodirova	An overview of green banking practices in Uzbekistan	121-125
30.	M.Tojiyeva	Kichik biznesni rivojlantirishning mamlakat ijtimoiy- iqtisodiy hayotidagi ahamiyati	126-130
31.	Sh.Po'latov Sh.Musabekov	The study of value-added tax: knowledge from the eu vat experience and Uzbekistan's vat system	131-135
32.	M.Sultonov	Fond bozori va unda tijorat banklarining tutgan o'rni	136-139

33.	Sh.Po'latov	O'zbekiston respublikasida qo'shilgan qiymat solig'i va aylanmadan olinadigan soliq to'lovchilarini bir-biridan farqli jihatlarini baholash	140-143
34.	A.Baxromov	Increasing the economic efficiency of textile industry enterprises through digital technologies	144-146
35.	H.Rasulov	Siyosiy mojarolarning turizmga ta'siri	147-150
36.	D.Mamayusupova	Turizm sohasida davlat-xususiy sherikligi ishtirokchilarining o'zaro hamkorligi samaradorligini oshirish	151-153
Pedagogika / Pedagogy			
37.	M.Ganiyeva D.Ergasheva	Unlocking knowledge: key pedagogical aspects of the study of philology	154-158
38.	Sh.Jumanova A.Abdullayev M.Odilova	O'zbekistonda pisa testi natijalari va boshlang'ich ta'lim o'quvchilarini bu testga tayyorlash istiqbollari	159-162
39.	M.Temirova	Mustaqillik yillarida O'zbekistonda ichki ishlar profilaktikasi inspektorlari faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslarini mustahkamlanishi	163-165
40.	G.Sanginova	Erta bolalik ta'limini qo'llab-quvvatlashda oilalarning roli	166-169
41.	N.Valiyeva	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik kompetensiyasini rivojlantirish yo'llari	170-173
42.	V.Abdullaeva	Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asarining o'rganilishi hamda asardagi somatik frazeologik birliklarning qo'llanilishi	174-179
43.	S.Asilova	Tarbiyasi qiyin o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish masalalari	180-183
44.	Z.Eraliyeva D.Djo'rayeva	Bolalar tafakkurini rivojlantirishda ayrim didaktik o'yinlarning ahamiyati	184-186
45.	G.Komiljonova	Fanlararo bog'lanishlar asosida talabalarni bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish	187-192
46.	Sh.Pardayev	O'quvchilarning individual o'quv natijalarini baholashga zamonaviy yondashuvlar	193-196
47.	A.Mirzakulov	IIV akademiyasi kursant qizlarini zamonaviy krossfit sport turi orqali jismoniy tayyorgarligini takomillashtirish	197-200
48.	F.Berdibekova	Akmeologik yondashuv asosida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik mexanizmlari	201-203
49.	H.Akbarova	Talim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida samaradorligini oshirish (onlayn o'yinlar)	204-208
Filologiya / Philology			
50.	M.Mamatqulova	How does a person become multilingual?	209-2012
51.	M.Mamatqulova	Needs analysis as a main phase for designing english for specific purposes (esp) course	213-216
52.	L.Uzakova	O'zbek va ingliz tillarida to'y bilan bog'liq leksik birliklarning lingvokulturologik tadqiqi: o'zbek va ingliz tillarida to'y bilan bog'liq leksik vositalarning chog'ishtirma tadqiqi	217-221
53.	G.Xoldorova	Alisher Navoiy ijodida sakkokiy an'analari	222-224
54.	M.Парпиева	Актуальные вопросы изучения русского языка	225-227
Raqamli texnologiyalar / Digital technologies			
55.	C.Гулямов A.Шермухамедов Б.Шермухамедов	Применение искусственного интеллекта в образовании	228-232
56.	F.Mulaydinov D.Otajonova	Breaking language barriers: the future of english language teaching with ar/vr technology	233-236
57.	F.Mulaydinov A.Abdullayev M.Odilova	Ta'limda raqamli texnologiyalarning roli	237-240
58.	T.Azimova	Matematikani o'qitishda qiyosiy usullar va o'quv texnologiyalari	241-244
59.	Sh.Akhunova	Concerns regarding the use of foreign experience and the significance of using digital technologies to boost the tourism network's competitiveness	245-249
60.	B.Akramov	Fizika fanini o'qitishda zamonaviy texnikalardan foydalanish va zamonaviy texnik qurilmalarni amaliy o'rganish	250-253

O'ZBEKISTONDA PISA TESTI NATIJALARI VA BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QUVCHILARINI BU TESTGA TAYYORLASH ISTIQBOLLARI

Jumanova Shaxnozaxon Ikromjonovna

Qo'qon universiteti dotsenti, v.b (PhD)

Abdullayev Axrorjon Axadjon o'g'li

Qo'qon universiteti iqtisodiyot yo'nalishi 4- bosqich talabasi

ahrorjon1611@gmail.com

Odilova Maxliyoxon Doniyorjon qizi

Qo'qon universiteti boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2- bosqich talabasi

odilovamaxliyo04@gmail.com

MAQOLA HAQIDA

Qabul qilindi: 24-dekabr 2023-yil

Tasdiqlandi: 26-dekabr 2023-yil

Jurnal soni: 9

Maqola raqami: 38

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v9i9.860>

KALIT SO'ZLAR/ Ключевые слова/ keywords

PISA, boshlang'ich ta'lim, matematika, o'qish, rivojlanish, tanqidiy fikrlash, iqtisod, ta'lim sifati, natija.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O'zbekistondagi PISA testi natijalari chuqur tahlil qilinadi va boshlang'ich ta'lim o'quvchilarining ushbu xalqaro baholashga tayyorgarligini oshirish bo'yicha istiqbolli strategiyalar bayon etilgan. O'zbekistonning so'nggi PISA testlaridagi ko'rsatkichlarini o'rganilar ekan, maqolada kuchli tomonlar va e'tibor talab qilinadigan sohalar aniqlangan. Natijalarga ta'sir etuvchi omillar, jumladan, o'qitish metodologiyasi, o'quv dasturlarini muvofiqlashtirish va ijtimoiy-iqtisodiy masalalar o'rganiladi. O'zbekistonning boshlang'ich ta'lim tizimini har tomonlama ko'rib chiqish o'quv dasturini PISA tizimiga moslashtirish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini integratsiyalash bo'yicha munozaralar uchun zamin yaratadi. Maqolada uzluksiz o'qituvchilar malakasini oshirish, ta'limga texnologiya integratsiyasi va qulay ta'lim muhitini yaratishda jamoatchilik ishtirokining ahamiyati ta'kidlangan. Muvaffaqiyatli ta'lim modellari haqida tushunchaga ega bo'lish uchun xalqaro hamkorlikni qo'llab-quvvatlaydi va ota-onalarni o'quvchilarni PISA testiga tayyorlashga faol jalb qilish yo'llarini taklif qiladi. Ta'lim infratuzilmasiga investitsiyalarning ahamiyati barqaror takomillashtirishning asosiy omili sifatida ta'kidlangan. Boshlang'ich ta'lim o'quvchilarini tayyorlash istiqbollari ana shu ko'p qirrali strategiyalar bilan chambarchas bog'liq.

Kirish. Xalqaro o'quvchini baholash dasturi (PISA) dunyo miqyosida e'tirof etilgan baholash bo'lib, u turli mamlakatlardagi 15 yoshli o'quvchilarning faoliyatini baholaydi va butun dunyo bo'ylab ta'lim tizimlarining samaradorligi haqida qimmatli tushunchalarni beradi. O'zining boy madaniy merosiga ega va ta'limga e'tibor kuchayib borayotgan O'zbekiston yaqinda PISA testida qatnashib, boshlang'ich ta'lim tizimining kuchli va muammolariga oydinlik kiritdi.

Ushbu maqola O'zbekistonda PISA testi natijalarini tahlil qilish, asosiy e'tiborni boshlang'ich sinf o'quvchilarining natijalariga qaratish va ularning kelajakdagi baholashga tayyorgarligini oshirish bo'yicha potensial strategiyalarni o'rganishdan iborat. PISA testining asosiy natijalarini o'rganish orqali takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlash va mamlakatda ta'lim sifati oshirishga qaratilgan maqsadli tadbirlarni ishlab chiqish mumkin.

Asosiy maqsadlar:

- **O'zbekistonda PISA testi natijalarini tushunish:** Ushbu maqolada O'zbekistondagi PISA test natijalari haqida umumiy ma'lumot beriladi, bunda erishilgan yutuqlar va e'tibor talab etiladigan sohalar yoritiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining turli fanlar bo'yicha ko'rsatkichlarini o'rganish orqali biz joriy o'qitish metodikasi va o'quv dasturining samaradorligi haqida tushunchaga ega bo'lishimiz mumkin.

- **Kuchli va zaif tomonlarini aniqlash:** PISA natijalarini batafsil tahlil qilish orqali maqola O'zbekistondagi boshlang'ich ta'lim tizimining kuchli tomonlarini aniqlash va aniq zaif tomonlarini aniqlashga qaratilgan. Ushbu nozik tushuncha takomillashtirish zarur bo'lgan sohalarini mustahkamlash uchun maqsadli strategiyalarni ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

- **Faoliyatga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish:** Ijtimoiy-iqtisodiy asos, o'qitish usullari va maktab resurslari kabi omillar o'quvchilar samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu maqola ushbu omillarni O'zbekiston kontekstida o'rganib chiqadi va boshlang'ich sinf o'quvchilarining PISA testidagi natijalariga ta'sir etuvchi dinamikani har tomonlama tushunish imkonini beradi.

- **Tayyorgarlik istiqbollari:** PISA natijalaridan olingan tushunchalar bilan qurollangan maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini kelajakdagi baholashga yaxshiroq tayyorlash bo'yicha istiqbolli chora-tadbirlar ko'rib chiqiladi. Bunga o'quv dasturlarini takomillashtirish, o'qituvchilar malakasini oshirish dasturlari va O'zbekiston ta'lim tizimining o'ziga xos ehtiyojlariga moslashtirilgan o'qitishning innovatsion yondashuvlarini joriy etish kiradi.

- **Eng yaxshi global amaliyot va moslashish:** Jahon miqyosida muvaffaqiyatli ta'lim tizimlaridan ilhom olib, maqola O'zbekiston sharoitiga moslashtirilishi mumkin bo'lgan ilg'or tajribalarni o'rganadi. Ushbu qiyosiy tahlil siyosatchilar, o'qituvchilar va manfaatdor tomonlarga mamlakatda boshlang'ich ta'lim sifati oshirish bo'yicha amaliy strategiyalarni taqdim etishga qaratilgan.

- **Adabiyotlar tahlili.** Xalqaro o'quvchini baholash dasturi (PISA) butun dunyo bo'ylab mamlakatlarning ta'lim samaradorligini baholash va taqqoslashda asos bo'ldi. O'zbekistonda PISA test natijalarini tahlil qilish va boshlang'ich sinf o'quvchilarini tayyorlash istiqbollari o'rganar ekanmiz, ushbu tadqiqotni ta'limni baholash, o'quv dasturlarini ishlab chiqish va pedagogik strategiyalar bo'yicha kengroq xalqaro adabiyotlar doirasida kontekstualashtirish zarur.

PISA samaradorligining global tendensiyalari: S. Park va J. Li (2018) kabi olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar PISA samaradorligining global tendensiyalarini ta'kidlab, ta'lim siyosati va o'qitish metodologiyasining muhim rolini ta'kidladi. Boshqa davlatlar PISA natijalariga qanday munosabat bildirganini tushunish O'zbekistonning boshlang'ich ta'lim tizimini takomillashtirish bo'yicha potensial strategiyalari haqida qimmatli tushunchalar beradi.

Ijtimoiy-iqtisodiy omillar va o'quvchi faoliyati: H. Reardon (2016) tomonidan olib borilgan keng qamrovli tahlil shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy-iqtisodiy omillar o'quvchining xalqaro baholashdagi faoliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu mavzu bo'yicha adabiyotlarni o'rganish O'zbekistonda ta'limdagi nomutanosibliklarni bartaraf etish uchun maqsadli tadbirlarni ko'rsatishi mumkin bo'lgan ijtimoiy-iqtisodiy asos va PISA natijalari o'rtasidagi nozik bog'liqlikni tushunish uchun juda muhimdir.

O'quv dasturlarini ishlab chiqish va o'quvchining yutuqlari: J. Xetti (2009) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar o'quvchilar muvaffaqiyatini shakllantirishda o'quv dasturlarini loyihalash muhimligini ta'kidlaydi. O'quv dasturlarini ishlab chiqish bo'yicha ilg'or jahon amaliyotlari va ularning PISA natijalariga ta'sirini o'rganish orqali adabiyotlar O'zbekiston sharoitiga moslashtirilgan o'quv dasturlarini takomillashtirishni taklif qilish uchun asos yaratadi.

O'qituvchilarni tayyorlash va malakasini oshirish: O'quvchilar muvaffaqiyatida o'qituvchilarning roli adabiyotda takrorlanadigan mavzudir. M. Ingersoll (2017) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar ta'lim natijalarini yaxshilashda o'qituvchilarni tayyorlash va malakasini oshirish muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu adabiyot sharhi jahon miqyosida muvaffaqiyatli o'qituvchilarni tayyorlash dasturlarini o'rganib chiqadi va O'zbekiston o'quvchilarni PISA testiga yaxshiroq

tayyorlash uchun o'z o'qituvchilariga qanday sarmoya kiritishi mumkinligi haqida tushuncha beradi.

Innovatsion pedagogik yondashuvlar: Boshlang'ich ta'limni yaxshilashga intilishda innovatsion pedagogik yondashuvlarga oid adabiyotlarni e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi. P. Mishra va M. Koehler (2006) va boshqa olimlarning ishlari texnologiya, loyihaga asoslangan ta'lim va boshqa innovatsion usullarni sinfga integratsiya qilish bo'yicha ko'plab bilimlarni beradi. Ushbu yondashuvlarning samaradorligini global miqyosda o'rganish O'zbekistonda bunday strategiyalarni moslashtirish va amalga oshirish bo'yicha tavsiyalar beradi.

Madaniy kontekst va ta'lim strategiyalari: O'zbekistonning o'ziga xos madaniy kontekstini hisobga olgan holda, madaniyat va ta'lim strategiyalari o'rtasidagi munosabatlarni o'rganuvchi adabiyotlar juda muhimdir. R. Hofstede (2001) va boshqalarning asarlari madaniy omillarning ta'lim va ta'limga qanday ta'sir qilishiga oydinlik kiritadi. Ushbu sharh strategiyalar O'zbekistonning madaniy qadriyatlarini va afzalliklariga mos kelishini ta'minlash bo'yicha tavsiyalarni ishlab chiqishda yordam beradi.

Ushbu xilma-xil adabiyotlarni umumlashtirar ekanmiz, O'zbekistonda PISA natijalarini tahlil qilish alohida-alohida bo'lmashligi kerakligi ayon bo'ladi. Buning o'miga, jahon tajribasi va ilg'or tajribaga tayanish mamlakatda boshlang'ich ta'limni takomillashtirish muammolari va imkoniyatlarini har tomonlama tushunish imkonini beradi. Ushbu adabiyot sharhi O'zbekistonda PISA natijalarini keyingi tadqiq qilish va boshlang'ich sinf o'quvchilarini ushbu xalqaro miqyosda tan olingan baholashga tayyorlash istiqbollari uchun asos yaratadi.

Tadqiqot metodologiya. Ushbu maqola uchun ikkilamchi tahlil metodidan foydalanildi. Ushbu tadqiqot uchun ma'lumotlarning asosiy manbahi O'zbekiston uchun PISA test natijalaridir. Ma'lumotlar PISA

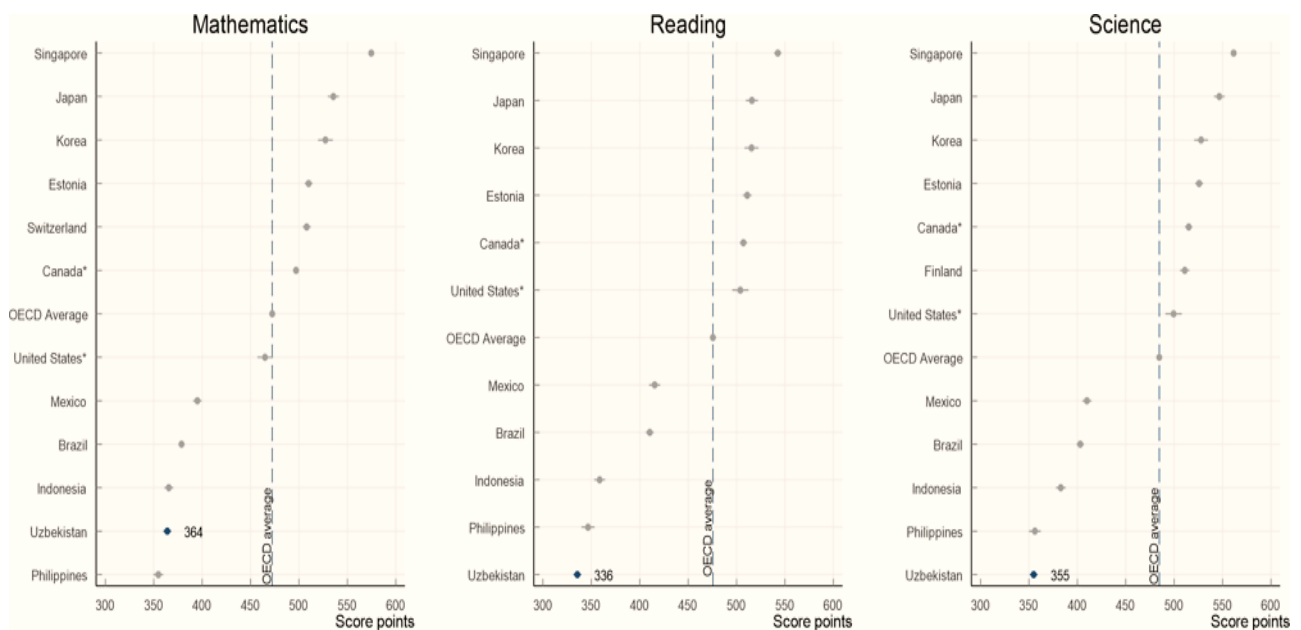
rasmiy ma'lumotlar bazasidan olinadi, unda boshlang'ich sinf o'quvchilarining asosiy fanlar bo'yicha ko'rsatkichlari, demografik tafsilotlar va kontekst omillari haqida to'liq ma'lumotlar mavjud. Tahlil qilish uchun tanlangan PISA sikli belgilanadi va baholash vositasiga kiritilgan har qanday tegishli yangilanishlar yoki tuzatishlar tegishli tartibda ko'rib chiqiladi.

O'zbekiston uchun PISA test natijalarini sharhlash uchun miqdoriy ma'lumotlar tahlili qo'llaniladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari faoliyatining umumiy ko'rinishini taqdim etish uchun tavsiflovchi statistik ma'lumotlar, jumladan, o'rtacha ballar, standart og'ishlar va foizli reytinglardan foydalaniladi. O'zbekistonning xalqaro ta'lim landshaftidagi o'rnini kontekstualashtirish uchun jahon o'rtacha ko'rsatkichlari va mintaqaviy hamkasblari bilan qiyosiy tahlil o'tkaziladi.

Ushbu ma'lumotlar PISA testini o'tkazuvchi xalqaro tashkilot OECD ya'ni Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti tomonidan o'tkazilgan test natijalaridan olindi.

Natijalar. Natijalar qismida OECD tashkilotining O'zbekistonda o'tkazilgan test natijalarini ko'rib chiqiladi va kerakli tahlillarni amalga oshiriladi. O'zbekiston 2022-yilda PISAda ilk bor ishtirok etdi. O'zbekistonda 202 maktabda 7293 o'quvchi matematika, o'qish yoki tabiiy fanlar bo'yicha attestatsiyadan o'tdi, bu 482 100 ga yaqin 15 yoshli o'quvchilarni (15 yoshli o'quvchilarning umumiy sonining 88 foizini tashkil etadi).

Natijalarni xalqaro miqyosda taqqoslash orqali O'zbekistondagi siyosatchilar va o'qituvchilar boshqa mamlakatlar siyosati va amaliyotidan o'rganishlari mumkin. Quyidagi 1-rasmda O'zbekistonning va boshqa mamlakatlarning PISA 2022 bo'yicha matematika, o'qish va tabiiy fanlar bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichlarini ko'rib chiqiladi.

1-rasm. PISA 2022 bo'yicha matematika, o'qish va tabiiy fanlar bo'yicha o'rtacha ko'rsatkich¹
O'zbekiston, OECD o'rtacha va tanlangan taqqoslash mamlakatlari

Izohlar. Taqqoslash mamlakatlari har bir fan bo'yicha eng yuqori natijalarga erishgan oltita davlatni va 15 yoshli o'quvchilarning eng ko'p aholisi bo'lgan beshta davlatni o'z ichiga oladi.

Belgilardan tashqariga cho'zilgan gorizontal chiziqlar o'rtacha taxminlar bilan bog'liq noaniqlik o'lchovini ifodalaydi (95% ishonch oralig'i)

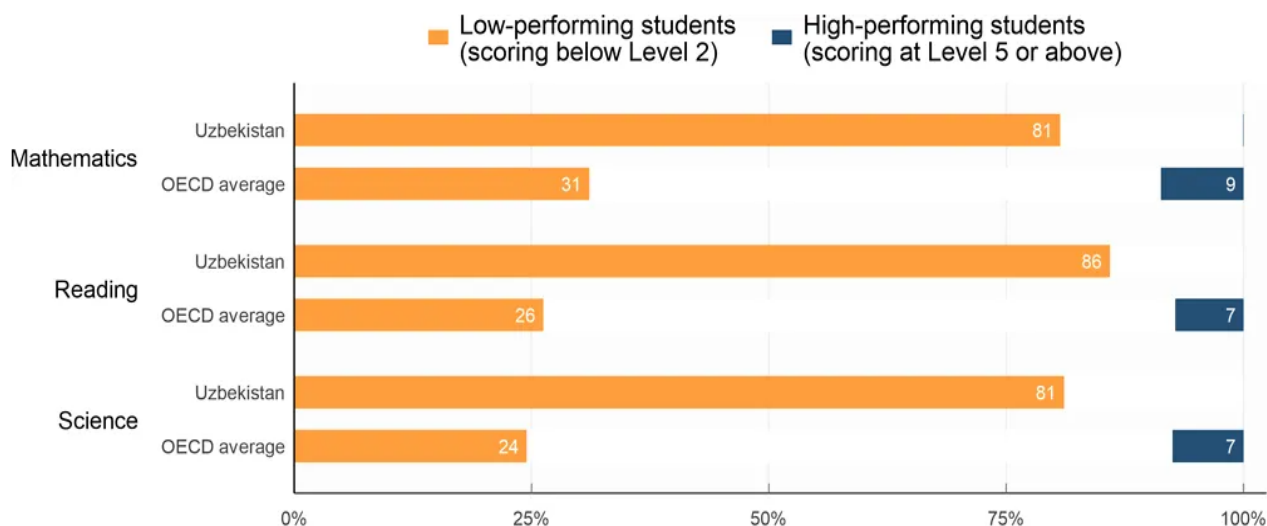
Yuqoridagi grafiklardan quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

➤ O'zbekiston o'quvchilari matematika, o'qish va tabiiy fanlar bo'yicha OECD o'rtacha ballidan kamroq ball oldi.

➤ O'zbekistondagi o'quvchining Iqtisodiy hamkorlik va hamkorlik tashkilotiga a'zo mamlakatlardagi o'rtacha ko'rsatkichdan kichikroq qismi kamida bitta fan bo'yicha yuqori natijalarga erishgan (5 yoki 6-darajali). Shu bilan birga, o'quvchining OECD mamlakatlaridagi o'rtacha ko'rsatkichdan kichikroq qismi barcha uchta fan bo'yicha minimal malaka darajasiga (2-darajali yoki undan yuqori) erishdi.

O'zbekistonda 19% o'quvchilar matematika bo'yicha kamida 2-darajali bilimga erishgan, bu OECD mamlakatlaridagi o'rtacha ko'rsatkichdan sezilarli darajada past (OECD o'rtacha: 69%). O'zbekistonda deyarli hech bir o'quvchi matematika bo'yicha yuqori natijalarga erishmagan, ya'ni ular PISA matematika testida 5 yoki 6 darajaga erishgan (OECD o'rtacha: 9%). Oltita Osiyo mamlakatlari va iqtisodlari o'quvchining eng katta ulushiga ega: Singapur (41%), Xitoy Taypeyi (32%), Makao (Xitoy) (29%), Gonkong (Xitoy)* (27%), Yaponiya (23% va Koreya (23%). Bu darajalarda o'quvchilar murakkab vaziyatlarni matematik tarzda modellashtira oladilar va ular bilan shug'ullanish uchun tegishli muammolarni hal qilish strategiyalarini tanlashlari, solishtirishlari va baholashlari mumkin. PISA 2022 da ishtirok etayotgan 81 mamlakat va iqtisodiyotdan faqat 16 tasida o'quvchining 10% dan ortig'i 5 yoki 6-darajali malakaga erishgan (2-rasm).

¹ <https://oecd.org/publication/pisa-2022-results/country-notes/uzbekistan-2bb94bf1#chapter-d1e11>

2-rasm. Matematika, o'qish va tabiatshunoslik bo'yicha eng yaxshi va past natijalarga erishgan o'quvchilar²

Yuqoridagi rasmda matematika bo'yicha ko'rsatkichlarni ko'rib chiqqan bo'lsak, endi PISA testining 2-yo'nalishi o'qish va tushunish buyicha natijalar tahlil qilingan.

O'zbekistondagi o'quvchining 14% ga yaqini o'qish bo'yicha 2 yoki undan yuqori darajaga erishgan (OECD o'rtacha: 74%). Hech bo'lmaganda, bu o'quvchi o'rtacha uzunlikdagi matndagi asosiy g'oyani aniqlay oladilar, aniq, garchi ba'zan murakkab mezonlar asosida ma'lumot topadilar va aniq ko'rsatilsa, matnlarning maqsadi va shakli haqida fikr yurita oladilar. O'qish bo'yicha minimal malaka darajasiga erishgan 15 yoshli o'quvchining ulushi (2-darajali yoki undan yuqori) Singapurda 89% dan Kambodjada 8% gacha o'zgarib turadi.

O'zbekiston o'quvchilarining jins jihatdan natijalari ham bir biridan farq qilar ekan. Masalan o'g'il bolalar matematika bo'yicha qizlardan 6 ballga o'zib ketdi; O'zbekistonda o'qish bo'yicha qizlar o'g'il bolalarni 22 ballga ortda qoldirdi. Dunyo miqyosida matematika bo'yicha 40 ta davlat va iqtisodda o'g'il bolalar qizlardan, yana 17 ta davlat yoki iqtisodda qizlar o'g'il bolalardan ustun bo'lgan, qolgan 24 tasida esa sezilarli farq aniqlanmagan.

O'zbekistonda matematika bo'yicha o'g'il bolalar (78%) o'rtasida qizlar (83%)ga nisbatan past ko'rsatkichlar ulushi kamroq; o'qish bo'yicha qizlar o'rtasida ulush kamroq (qizlar 84% va o'g'il bolalar 88% o'qish bo'yicha).

Yuqoridagi natijalarni olish uchun PISA test sinovlari quyidagi tartibda o'tkazilgan:

- O'quvchilar har biri bitta fanga bag'ishlangan ikki soatlik test sinovlarini o'tkazishdi. Turli talabalarga turli xil test savollari va turli xil fanlar kombinatsiyasi berildi (masalan, matematikadan keyin o'qish yoki fandan keyin matematika va hokazo). Test topshiriqlari ko'p tanlovli savollar va talabalardan o'z javoblarini tuzishni talab qiladigan savollar aralashmasi edi.

Muhokama. O'zbekistonning so'nggi PISA testlaridagi aniq natijalarini tahlil qilishdan boshlashimiz zarur. Sinov tomonidan baholangan asosiy fanlar bo'yicha ishlash va ko'nikmalarni hisobga olgan holda kuchli va zaif tomonlarini aniqlash kerak.

PISA natijalariga ta'sir etuvchi omillar:

PISA natijalariga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan turli omillarni, jumladan, o'qitish metodologiyasi, o'quv dasturlarini muvofiqlashtirish, ijtimoiy-iqtisodiy omillar va umumiy ta'lim infratuzilmasini muhokama qilib borish lozim.

O'zbekistonda boshlang'ich ta'lim manzarasi:

O'zbekistondagi boshlang'ich ta'lim tizimi haqida umumiy ma'lumot berib borish lozim, uning kuchli tomonlari va takomillashtirish mumkin bo'lgan yo'nalishlarini ko'rsatib borish lozim. Boshlang'ich ta'lim o'quvchilari uchun mavjud bo'lgan o'quv dasturi, o'qitish usullari va resurslarini ko'rib chiqishimiz kerak.

O'quv dasturlarini PISA tizimiga moslashtirish:

Boshlang'ich ta'lim o'quv dasturini PISA baholash tizimiga moslashtirish muhimligini muhokama qilish kerak. Joriy o'quv dasturi o'quvchilarni PISA testida baholangan ko'nikma va bilimlarga qanchalik yaxshi tayyorlayotganini o'rganib chiqishimiz va tayyorlanishimiz kerak.

O'qituvchilar malakasini oshirish:

Pedagoglarning o'quvchilarni PISA testiga samarali tayyorlash qobiliyatini oshirish uchun o'qituvchilarning malakasini oshirish va malaka oshirish dasturlari muhimligini ta'kidlaymiz.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda PISA testi natijalarini ekspertizadan o'tkazish mamlakat boshlang'ich ta'lim tizimidagi muammolar va istiqbollarni yoritib beradi. Ushbu natijalarni tushunish takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlash va talabalarni tayyorlash uchun samarali strategiyalarni shakllantirish yo'lidagi hal qiluvchi qadamdir.

O'zbekistonning PISA testidagi natijalari tahlili ta'lim darajasini oshirishga kompleks yondashuv muhimligini ta'kidlaydi. Kuchli sohalarni tan olish bilan birga, aniqlangan zaif tomonlarni, ular o'quv rejasiga, o'qitish metodologiyasiga yoki o'quvchilarning samaradorligiga ta'sir qiluvchi ijtimoiy-iqtisodiy omillarga tegishli bo'ladi-yo'qmi, ularni bartaraf etish bir xil darajada muhimdir.

Boshlang'ich ta'lim o'quvchilarini PISA imtihoniga tayyorlash istiqbollari o'quv dasturini baholash tizimiga muvofiqlashtirish bo'yicha birgalikdagi sa'y-harakatlardan iborat. Tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini integratsiyalash, texnologiya takomillashtirilgan o'quv muhitini qo'llab-quvvatlash va o'qituvchilarning doimiy malakasini oshirishni ta'minlash muhim komponentlardir. Ushbu chora-tadbirlar nafaqat PISA imtihoniga tayyorlikni oshiradi, balki yaxlit va dinamik ta'lim tizimiga ham hissa qo'shadi.

Xalqaro hamkorlik va jahon miqyosida muvaffaqiyatli ta'lim modellarining ilg'or tajribalarini o'rganish O'zbekiston ta'lim idoralari uchun qimmatli tushunchalarni taqdim etadi. O'zbekiston boshqa xalqlar tajribasidan o'rganib, global raqobatbardoshlikni oshirgan holda o'zining madaniy kontekstiga mos keladigan strategiyalarni moslashtira oladi.

Jamiyatning ishtiroki va ota-onalarning ishtiroki ta'lim landshaftini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. PISA testining ahamiyati haqida xabardorlikni oshirish, uyda va jamiyatda qo'llab-quvvatlovchi muhitni shakllantirish talabalarning tayyorgarligiga va umumiy ta'lim natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Ta'lim infratuzilmasiga investitsiyalar doimiy takomillashtirishning asosiy omili hisoblanadi. O'qituvchilar uchun yetarli resurslar, jihozlar va doimiy kasbiy rivojlanish imkoniyatlari samarali ta'lim muhitini yaratishning muhim elementlari hisoblanadi.

PISA imtihoni natijalari taqdim etgan qiyinchiliklar va imkoniyatlarni yengishda O'zbekiston nafaqat o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini oshirish, balki umumiy boshlang'ich ta'lim sifatini oshirish imkoniyatiga ega. Yaxshilash yo'lida ta'lim organlari, o'qituvchilar, ota-onalar va keng jamoatchilik ishtirokida hamkorlikdagi sa'y-harakatlar talab etiladi. O'sish uchun belgilangan yo'nalishlarni hal qilish va strategik chora-tadbirlarni amalga oshirish orqali O'zbekiston o'quvchilarni nafaqat PISA kabi xalqaro baholashda muvaffaqiyatga, balki tez rivojlanayotgan global landshaft talablariga javob beradigan mustahkam va mustahkam boshlang'ich ta'lim tizimini rivojlantirishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda PISA test natijalari ta'lim tizimi samaradorligini baholashda qimmatli mezon bo'lib xizmat qiladi. Ma'lumotlarni har tomonlama o'rganish va maqsadli strategiyalarni

² <https://oecd.org/publication/pisa-2022-results/country-notes/uzbekistan-2bb94bf1#figure-d1e92>

taklif qilish orqali ushbu maqola O'zbekistonda boshlang'ich ta'limni takomillashtirish va o'quvchilarning kelajak muammolariga puxta

tayyorgarlik ko'rishlarini ta'minlash bo'yicha davom etayotgan muloqotga hissa qo'shishni maqsad qilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Park, S., & Lee, J. (2018). Global trends in PISA performance: Insights into educational policies and teaching methodologies. *International Journal of Education Research*, 42(3), 567-584.
2. Reardon, H. (2016). Socioeconomic factors and student performance in international assessments: A comprehensive review. *Journal of Comparative Education*, 28(2), 201-219.
3. Hattie, J. (2009). Curriculum development and student achievement: A meta-analysis of global studies. *Educational Research Review*, 15(4), 367-385.
4. Ingersoll, M. (2017). Teacher training and professional development: A key to improving educational outcomes globally. *Journal of Teacher Education*, 39(1), 112-128.
5. Mishra, P., & Koehler, M. (2006). Innovative pedagogical approaches: Integrating technology, project-based learning, and other methods. *Journal of Educational Technology*, 24(2), 187-201.
6. Hofstede, R. (2001). Cultural context and educational strategies: Understanding the influence of culture on teaching and learning. *International Journal of Intercultural Relations*, 25(5), 581-597.
7. Toxirjon, U. (2024). BOSHLANGICH SINFLARDA O 'QISHNI YETKAZIB OLISHGA QIYNALAYOTGAN O 'QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH. Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 9-13.
8. <https://oecd.org/publication/pisa-2022-results/country-notes/uzbekistan-2bb94bf1#chapter-d1e11>
9. <https://oecd.org/publication/pisa-2022-results/country-notes/uzbekistan-2bb94bf1#figure-d1e92>
- 10.